

İstanbul Belediyesinin 1941 Yılında Yaptığı Türk Mûsikîsi İmtihanı Bağlamında Bir Değerlendirme

An Assesment in the Context of the Turkish Classical Music Exam Made by the Municipality of Istanbul in 1941

Ömer Faruk CANURAL

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Din Mûsikîsi Tarihi, omerfarukcanural@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-2497-9132

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü – Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi – Date Received	13 Aralık / December 2021
Kabul Tarihi – Date Accepted	22 Mart / March 2021
Yayın Tarihi – Date Published	25 Mart / March 2021
Yayın Sezonu	Ocak – Şubat – Mart
Pub Date Season	January – February – March

Atıf / Cite as: Canural, Ömer Faruk, İstanbul Belediyesinin 1941 Yılında Yaptığı Türk Mûsikîsi İmtihanı Bağlamında Bir Değerlendirme/An Assesment in the Context of the Turkish Classical Music Exam Made by the Municipality of Istanbul in 1941, tarr: Turkish Academic Research Review, 6 (1), 55-75. doi: 10.30622/tarr.840084.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr>

Copyright © Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey. All rights reserved.



İstanbul Belediyesinin 1941 Yılında Yaptığı Türk Müsikîsi İmtihanı Bağlamında Bir Değerlendirme

Ömer Faruk CANURAL

Özet

Türk müsikîsi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında başlayan Batılılaşma hareketlerinden olumsuz etkilenmiş ve erken Cumhuriyet dönemi içinde verilen resmî eğitim kurumlarından kaldırılma kararı (1926) ile daha zor bir döneme girmiştir. Devletin bu kararıyla doğan eğitim boşluğundan dolayı Türk müsikîsi sanatkârları, ilim ve metot prensibinden uzak kalmıştır. Nitekim radyo ve umumî çalgılı yerlerde çalışan ses ve saz sanatkârları arasında yayılan "alaylı gelenek", Türk müsikîsinin iyice gözden düşmesinin sebepleri arasında gösterilmiştir. 19.yüzyılın sonlarından 1934'te radyolarda uygulanan alaturka müsikî yasağına kadar geline süreçte Türk müsikîsi, icra konusunda liyakatsızlığe müsait bir saha haline gelmiştir. İstanbul Belediyesinin 1941 yılında, İstanbul'daki umumî çalgılı yerlerde çalışan Türk müsikîsi sanatkârlarından liyakatli olanları belirlemek amacıyla mecbur tuttuğu imtihan kararı, kamuoyunda menfî ya da müspet birçok tepkinin odağı olmuştur. Bu çalışmada Türk müsikîsi sanatkârları için gerçekleştirilen imtihana gelinen süreç, imtihan sürecinde yaşananlar ve yapılan bu imtihanın müsikî dünyasındaki akisleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Ayrıca, sonuç bölümünde bu imtihan ve Türk müsikîsi eğitimi hakkında birtakım fikirler ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Müsikîsi, Türk Müsikîsi Tarihi, Müsikî Yasakları, Türk Müsikîsi Eğitimi, Türk Müsikîsi İmtihanı.

An Assesment in the Context of the Turkish Classical Music Exam Made by the Municipality of Istanbul in 1941

Abstract

Turkish music was adversely affected by the Westernization movements that started in the recent times of the Ottoman Empire and entered a more difficult period with the decision to be removed from the official educational institutions during the early Republic period (1926). Due to the education gap that emerged with this decision of the Turkey Rebulic State, Turkish Classical Music artists remained far from the principle of knowledge and method. As a matter of fact, the "non-methodical tradition" that spread among the vocal and instrumental artists working on radio and public musical places was shown as one of the reasons why Turkish Classical Music fell out of favor. From the end of the 19th century until the ban on Turkish Classical Music on radios in 1934, Turkish Classical music has become a field suitable for incompetence in performance. In 1941, the decision of the Istanbul Municipality to test the Turkish Classical Music artists who work in public musical places in order to determine the competent Turkish music artists, has been the focus of many negative or positive reactions in the public opinion. In this study, the process of being tested for Turkish Classical Music artists, what happened during the exam process and the flows of this exam in the community of music will be evaluated comparatively. In addition, some ideas about this exam and Turkish Music education will be put forward in the conclusion section.

Keywords: Turkish Music, History of Turkish Music, Music Prohibitions, Turkish Music Education, Turkish Music Exam.

Structured Abstract

Turkish Classical Music went through different stages from the last years of the Ottoman Empire to the early Turkish Republican period. While this music once held an important place in Turkish society, it became one of the arts whose progress was interrupted in order to keep up with the so-called civilized world in the last period of the Ottoman Empire. During the Turkish Republic period, as the state was turning its face gradually towards the western culture, Turkish Classical Music had been first removed from the national education policy and then had been banned on the radio. The attempt to weaken the influence of Turkish Classical Music by the founding principles of the modern Turkish state was not limited to these examples and finally, it caused new events which have directly affected Turkish Classical Music artists working in communal places where live music is performed (such as "Gazino") and was discussed thoroughly in this article. Due to the insufficiency and limitation in educational opportunities that emerged following these sanctions and events, Turkish music artists became incapable in terms of the principles of knowledge and method regarding Turkish Classical Music. Indeed, the "non-methodical tradition" that spread among the vocal and instrumental artists working in radio and communal places was shown as one of the reasons why Turkish Classical Music fell out of favor. The decision on a compulsory examination, taken by the Istanbul Municipality in 1941, in order to determine the competent artists working in communal places in Istanbul had been the focus of many negative or positive reactions in the public opinion. In our article; the reasons behind this decision, what happened during the exam process, and what happened after the exam was mentioned and the following results were obtained within the scope of this study.

It is understood that the lack of Turkish classical music education has a direct effect on the problem of insufficiency in the music performance in terms of style, discipline and quality, which can be called "laymanship" (alaylılık) in a nutshell. Three different points of view are defined on the problem of laymanship as associating it with "insufficiency within the very essence of Turkish Classical Music", "existing of such musicians who degenerate this music by prioritizing economic aspects rather than considering artistic matters" and "lack of educational training".

It can be mentioned that there are two different reasons behind the decision on the compulsory examination, as "de jure one" and "de facto one". The de jure reason is its being a requirement because of a clause of the municipal police ordinance. The de facto one is to choose those artists who work in communal places according to their competencies. In our opinion, it makes sense that the municipality of Istanbul organized this exam since it was the only official educational institution of Turkish Classical Music at that time, although it was not fully-fledged. However, there are various problems in the way of examination. The biggest problem among them is the fact of carrying out such an exam under the responsibility of the Association of Tradesmen calls its academic credibility into question. On the other hand, organizing the exam by the Istanbul Conservatory under the auspices of the municipality could be regarded as a better decision.

Calling the exam different connotations such as "torture", "calamity", "epidemic" shows that the Turkish Classical Music community of that period was not ready for this "academic hardship" that added to the agenda. This case shows

that the absence of educational training in Turkish classical music in the country has kept the performing community of the Turkish classical music away from educational principles and that the favor shown by the people can be kept above educational rules regardless of the quality of the art. Moreover, the formation of the jury committee without relying on the academic criteria, the fact of some of the artists working side by side on the stage are being in the position of an examiner and the others are being in the position of an examinee, all together brought to mind the question of who will examine the jury in such a condition.

In our opinion, the matter that should be considered before the examination is the necessity of advocacy of Turkish classical music and its educational training by the state during that period. For example; it is obvious that if a state school of Turkish Classical Music had been established at that time, the artists, who would be trained here, would have been able to fill the theoretical and practical gaps within the state of Turkish Classical Music all over the country thanks to the regular education they would have received. The art performed by those students would be unchallenged because they would have faced much more advanced exams, which could be prepared by the state school, during their education.

1. Giriş

Türk müzikisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarından erken Cumhuriyet dönemine kadar farklı aşamalardan geçmiştir. Bu müzikî, Osmanlı döneminde bir zamanlar padişahların himayesiyle baş köşeye oturtulurken Osmanlı'nın son dönemlerinde medenî dünyaya ayak uydurmak¹ amacıyla ilerleyişi kesintiye uğrayan alanlardan biri haline gelmiştir. Cumhuriyet döneminde ise devletin yüzünü iyice Batı'ya döndürmesiyle Türk müzikisi önce eğitim programından kaldırılmış daha sonra radyolarda yasaklanmıştır. Türk müzikisinin etkisini zayıflatma girişimi, devletin kurucu felsefesi tarafından bunlarla sınırlı tutulmamış ve umumî çalgılı yerlerde çalışan Türk müzikisi sanatkârlarını doğrudan etkileyen ve makalemizde irdedeceğimiz yeni gelişmelerin yaşanmasına yol açmıştır. Ancak halkın önemli bir bölümünün müzik zevkiyle devletin müzik politikası örtüşmemiş ve radyolarda yasaklanan Türk müzikisine benzer tınılar arayan Türk halkı, frekansını Arap radyolarına çevirmeye başlamıştır². Türk müzikisi için ilim ve metot prensibinden uzak kalışın yarattığı tahribat, bu sefer umumî çalgılı yerler için sorgulanmaya başlamıştır. Bunun neticesi, 1941 yılında İstanbul Belediyesinin Türk müzikisi sanatkârları için zorunlu tuttuğu imtihan kararına kadar uzanmıştır.

1.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu çalışmanın evreni Cumhuriyet dönemi Türk müzikisi tarihini kapsamaktadır. Örneklemi ise Cumhuriyet dönemi Türk müzikisi tarihinde İstanbul Belediyesinin 1941 yılına ait Türk müzikisi sanatkârları için açtığı imtihan sürecinden oluşmaktadır.

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Volkan Kaptan-Merve Nur Kaptan, "Cumhuriyet Dönemi ve Öncesi Batılılaşma Hareketlerinin Türk Müziğine Etkileri", *Idil Journal of Art and Language* 8/58 (Haziran 2019), 810.

² Peyami Safa, "Mısır Radyosu", *Cumhuriyet* (6 Ağustos 1936), 3.

1.2. Araştırmanın Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi, “1941 yılında İstanbul Belediyesinin Türk müsİKİSİ sanatkârları için açtığı imtihan süreci nasıl şekillenmiştir? Bu imtihanın etkileri ve sonuçları neler olmuştur?” şeklinde belirlenmiştir.

1.3. Araştırmanın Metodu

Bu çalışmada öncelikle kaynak taraması metoduyla tarihsel araştırma modeli uygulanmış ve Cumhuriyet döneminde Türk müsİKİSİ eğitimi tarihine dair yazılar araştırılmıştır. Elde edilen veriler incelenmiş ve betimleme metoduyla bu çalışmada konu edilmiştir. Çalışma kapsamında bilgi ve dokümanlar, İstanbul Üniversitesinin “Gazeteden Tarihe Bakış” projesi kapsamında oluşturduğu e-arşivden bulunmuştur. 1934-1941 yılları arasında dair yaklaşık 57.000 adet gazete nüshası taranmış olup makalenin konusuna dair izler, 13 yerel ve ulusal gazetede tespit edilebilmiştir. Bu gazetelerde çıkan köşe yazıları ve haberler çalışmamıza büyük oranda yön vermiştir. Ayrıca çalışmayı destekleyici tez ve makalelerden de istifade edilmiştir.

2. İmtihan Kararına Giden Sürece Genel Bir Bakış

Cumhuriyet dönemiyle beraber Türkiye’de gerçekleşen inkılaplar, Türk müsİKİSİndeki ilk radikal tezahürlerini 1924-1926 yıllarında göstermiştir³. Dârülelhan’dan İstanbul Konservatuarı’na⁴ dönüşen eğitim kurumunda, Türk müsİKİSİ faaliyetleri öncelikle “Tasnif ve Tespit Heyeti” ve “Konservatuar Türk MüsİKİSİ İcra Heyeti” ile sınırlı kalmıştır. Bu heyetlerin teşkil edilmesinden sonra gerçekleşen Türk müsİKİSİ eğitimi resmî okullardan ilga hareketi, Rauf Yekta’nın deyimine göre Konservatuar’ı tek ayakla yürümeye çalışan adam vaziyetine sokmuştur⁵. Resmî himayeden yoksun kalan Türk müsİKİSİ, bundan sonraki süreçte alternatif yollarla ayakta tutulmaya çalışılmış ve Türk müsİKİSİ hakkında radikal kararların hızlı alındığı fırtınalı bir döneme girmiştir.

2.1. Türk MüsİKİSİ Eğitimi Resmî Himaye Boşluğu

1930’lu yıllara gelindiğinde, “Alaturka-Alafranga MüsİKİ Tartışmaları” olarak adlandırılan Türk ve Batı müziğini iki zıt kutup olarak addeden tartışmalar araştırmamız süresince de karşımıza çıkmıştır. Bu tartışmanın temelinde Batı müziğinin evrensel bir niteliğinin olduğu, sistem ve metot konusunu çözdüğü ve modern çağın gerekliliklerini haiz olması gibi fikirler ön plana çıkmıştır⁶. Bu şekilde düşünen Batı müziği çevreleri, Türk müsİKİSİni ilim ve fen kaidelerine

³ Bu konuyla ilgili önemli çalışmalardan biri Ünsal Deniz’in makalesidir. Ayrıntılı bilgi için bk. Ünsal Deniz, “MüsİKİnin ‘Yeni Ses’i: Alaturka MüsİKİsinin Kaldırılması Doğru mudur? Değil midir?”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/59 (Ekim 2018): 492.

⁴ 1944 yılında İstanbul Belediye Konservatuarı adını almıştır. İstanbul Üniversitesi, “İstanbul Üniversitesi | Devlet Konservatuarı”, <https://konservatuar.istanbul.edu.tr/tr/content/konservatuarimiz/tarihce>, (Erişim 19 Aralık 2020).

⁵ Peyami Safa, “Musikimiz hangi yola girmeli? (Rauf Yekta Bey)”, *Cumhuriyet* (11 Aralık 1932), 1.

⁶ *Vakit*, “Alaturka, alafranga ve armoni meseleleri” (14 Temmuz 1933), 7.

dayanmayan⁷, insana melankoli ve bedbinlik veren, Osmanlı mirası olduğu iddiasıyla çağın ruhunu yansıtmayan bir müzik olarak kabul etmektedir. Halbuki Türk müziğinde sistem ve metot çalışmalarının 15. yüzyıla kadar geriye gittiği görülmektedir⁸. Uşaklıgil'e göre ise bu atılan bu adım, dünyadaki tüm ülkelerde uygulanan müzikî ilminin ülkemizde de uygulanması kadar basit bir meseledir⁹.

Alaturka-alafranga müzikî tartışmalarının gölgesinde kalan ve üzerinde pek az kafa yorulan Türk müzikî eğitimi, bu ortamda mevcudiyetini müzikî cemiyetleri, radyolar ve Osmanlı'daki meşkhaneler gibi çalışan hususî mektepler üzerinden sürdürmek zorunda kalmıştır. Türk müzikîsinin teorik kanadı bu şekilde devam ederken icrakârlık tarafında ise teorik boşluğun yarattığı handikaplar baş göstermiştir.

2.2. Türk Müzikî İcrasındaki Problemlerinden Biri: Alaylılık

Türk müzikîsinin icrakârları arasında yayılmaya başlayan ilim ve metot prensibinden uzak olan müzikî icrasındaki alaylı üslup, Türk müzikîsinin o dönem için hanesine yazılan eksilerden biri olmuştur. Bir fikre göre bunun müsebbibi, “üstat” geçinen ama bilgidен yoksun olan müzisyenlerdir. Bozuk düzen şarkıların bestelendiği, makamların ahenklerinin bozulduğu, eski klâsik eserlerin icra edilemediği ve bu müziğin bilgisiz ellerde can çektiği iddia edilmiştir¹⁰. İcralardaki bayağılık, Türk müzikîsinin kimi çevreler tarafından “meyhane müzikîsi” olarak anılmasına sebep olmuştur. Batı müzikîsinin ülkede icra edilen yegâne müzikî olmasını isteyenlere göre bu sorun, zaten Türk müzikîsinin bizzat kendisindedir. Dolayısıyla onlara göre Türk müzikîsi, ne mektep ne radyo ne de umumî çalgılı yerlerde varlığını sürdürmelidir. İnkılâp yoluna giren Türk toplumuna bu “çağ dışı müzik” yakışmadığı düşünülmektedir. Alaylı üslubun Türk müzikîsinin sanatkarlarına fatura edilmemesini, müzikî esnafı ile hakikî sanatkarı ayırt etmek gerektiğini düşünen bir müellif bu iki profilin arasındaki farkı şöyle tarif etmiştir:

“Bugün sokakta keman çalarak dilenen fukara, ‘müzikîsinas’ sayılıyor. Üçüncü sınıf meyhanede ud tıngırdatarak müşteri ürküten işsiz ‘sanatkâr’ geçiniyor. Ve kahve kahve dolaşan defli, zurnalı seyyar çalgıcılar, müzikî sanatkarı sayılıyorlar. Halbuki, sanatkar sıfatına hak kazanmış bir müzikîsinasla bunlar arasında bir ediple bir müvezzi arasındaki kadar engin bir mesafe vardır.”¹¹

Hakkı Süha Gezgin, sanat yapmak ve para kazanmanın farklı şeyler olduğunu söyleyerek yukarıdaki fikirlere paralel bir düşünce ortaya koymuştur. Peyami Safa da Türk müzikîsinin üstatlarının verdiği konserlerle meyhanelerde icra edilen müzikîyi ayrı tutmak gerektiğini düşünen başka bir kişi olmuştur. Meyhane müzikîsinin Türk müzikîsi ile eşdeğer olmadığını düşünen Safa, meyhanede çalınan müziğin içinde ne

⁷ Aziz Çorlu, Türk müziği için “*Türkiye Cumhuriyeti'nde ilme istinat etmeyen bir şeye kıymet verilmez.*” sözünü kullanmaktadır. Aziz Çorlu, “Garp Musikisinin Hararetili Müdafii”, *Haber* (21 Ocak 1936), 6.

⁸ Sema Dinç, “Mehmet Tıraşçı, ‘Türk Müzikîsinin Nazariyat Tarihi’, (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2017)”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/33 (Haziran 2018): 360.

⁹ Halit Ziya Uşaklızade, “Alaturka-Alafranga”, *Cumhuriyet* (21 Eylül 1932), 3.

¹⁰ *Son Posta*, “Musiki İşine Dair Yine Birkaç Söz” (10 Kasım 1934), 3.

¹¹ N. S., “Sanatkarla musiki esnafını ayırmak lazım”, *Son Posta* (1 Nisan 1937), 7.

Türklük ne de müsîkî izleri kaldığını belirtmiş, bu yoz müziğin Türk müsîkîsinin muadili değil ancak “kâtil”i olabileceğini savunmuştur¹².

Burhan Cahid ise bu konudaki fikirlerini eğitim boşluğuna dayandırmaktadır. Cahid, bir sanatın hayatına devam edebilmesi için mektepsiz, teşkilatsız, temelsiz bir vaziyette olamayacağını, dolayısıyla alaylı müsîkî icracılarının Türk müsîkîsinin eski ihtişamıyla devam ettirmesinin mümkün olmayacağını ifade etmiştir. Türk müsîkîsinin kendi tabiriyle “gıdalanmak” için gazinolara ve meyhanelere kadar inmesinin sebebi de budur. Alaylılık meselesi için gerçekleştirilecek kökten çözümün bir Türk müsîkîsi mektebi açmak olabileceğini söyleyen yazar, aksi takdirde bu müziğin şivesiz, bilgisiz ve zevksiz ellerde yok olup gideceği uyarısını yapmıştır¹³.

2.3. Umumî Çalgılı Yerlerde Türk Müsîkîsinin Durumu

Türk müsîkîsi için Cumhuriyet tarihindeki dönüm noktalarından biri radyolardan yasaklanması olmuştur. Tarihler 1 Kasım 1934’ü gösterdiğinde, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’ün TBMM’deki açılış konuşmasından işaret alan İçişleri Bakanlığı, radyo programlarından Türk müsîkîsinin tamamen kaldırılmasını ve yalnız Batı tekniğiyle bestelenmiş motiflerin Batı tekniğine vakıf olan sanatkarlar tarafından icra edilme talimatını ilgili makamlara bildirmiştir¹⁴. Bu yasak kararı hakkında birçok tez¹⁵, makale¹⁶ ve köşe yazısı¹⁷ yazılmıştır. Biz bu yasağın mahiyetinden ziyade konumuzla ilgili olan Türk müsîkîsi sanatkarlarının hayatına nasıl etki ettiğinden söz edeceğiz.

Atatürk’ün TBMM açılış nutkundan işaret alan İstanbul Şehir Meclisi üyelerinden bazıları, radyo yasağı kararından altı gün sonra (8 Kasım 1934) umumî çalgılı yerlerden de Türk müsîkîsinin kaldırılması için bir taktir hazırlamıştır¹⁸. Bu müziğin halkın ruhuna hitap etmediği ve melankolik olduğu iddiasıyla kaldırılması gerektiğini düşünen meclis üyeleri, Türk müsîkîsi sanatkarlarının hayatlarında mühim değişikliklere sebep olacaklardır. Türk müsîkîsinin umumî çalgılı yerlerden kaldırılma teklifini destekleyen Bursa basınından *Hakkın Sesi* gazetesi, tıpkı İstanbul

¹² Sadettin Kaynak, “İçkili yerler alaturka musikiyi öldürüyor mu?”, *Son Posta* (8 Eylül 1937), 6.

¹³ Burhan Cahit, “Alaturka musiki”, *Son Posta* (14 Mart 1938), 3.

¹⁴ *Haber*, “Radyolar alaturka musikiyi kesti” (2 Kasım 1934), 1.

¹⁵ Bu konuda yazılan tezlerden biri Cevdet Mithat Canver tarafından hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Cevdet Mithat Canver, *Türkiye’de 1934-1936 Yılları Arasında, Ankara ve İstanbul Radyoları’ndan Geleneksel Türk (Alaturka) Musikisi’nin Yayınlarının Yasaklanması ve Türk Toplumunu Üzerindeki Etkileri* (Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹⁶ Türk müsîkîsinin eğitim kurumlarından kaldırılmasından daha radikal olarak görülen bu yasak, ülkede sadece Avrupa müsîkîsinin destek politikasının sonucu olarak kabul edilmiştir. Aksoy’un deyimiyle Türk müsîkîsi daha sonra yeniden “sahneye çıkacak” ve ulusun kalbindeki yerini tekrar alacaktır. Bülent Aksoy, “Cumhuriyet Döneminde Devlet Radyosunun Türk Müsîkîsi Üzerindeki Etkileri”, <https://www.altayli.net/cumhuriyet-devlet-radyosunun-turk-musikisi-uzerindeki-etkileri.html>, (Erişim 5 Aralık 2020).

¹⁷ Bedi, bu yasağın kendisine Türk müsîkîsinin eğitim kurumlarından kaldırılma kararını hatırlattığını ama bu kararın daha radikal bir “kestirip atma” hamlesi olduğunu yazmıştır. Halit Bedi, “Milli Musikimiz”, *Türk Dili* (13 Kasım 1934), 4.

¹⁸ *Cumhuriyet*, “Çalgılı yerlerden de eski musiki kaldırılacak” (8 Kasım 1934), 1.

Şehir Meclisi gibi Bursa Belediye Meclisi'nden de aynı tavrı göstermesini temenni etmiştir¹⁹.

2.4. Türk Mûsikîsi Sanatkârlarını Etkileyen Radikal Değişimler

Türk mûsikîsini halka açık çalgılı yerlerde yasaklama hazırlığı, Türk mûsikîsi icra eden sanatkârları olumsuz etkilemiştir. *Haber* gazetesinde yayınlanan “Alaturkacılarla bir konuşuş” başlıklı haber, onların gelecek kaygıları yaşamaya başladıklarını göstermektedir. Sanatkârların, radyolara tatbik edilen Türk mûsikîsi yasağının çalıştıkları yerlere de gelmesinden endişe ettikleri anlaşılmaktadır. İçlerinden bir tanesi kadın hanendeleri suçlamıştır. Kadın sanatkârlar içinde birkaç tane hakikî sanatkâr olduğunu geri kalanlarının müziği yozlaştırdığını düşündüğünü ifade etmiştir. Başka bir kişi bu noktaya gelişte bestekârların yaptığı bayat şarkıların payı olduğunu iddia etmiştir. Derhal bir komisyon ile şarkıların tetkik edilmesi gerektiği, aksi takdirde maişetini mûsikîyle temin eden Türk mûsikîsi icrakârlarının ciddi bir maddî sıkıntı içine girecekleri hatırlatılmıştır. Bu yasağın vaki olması durumunda kiminin limon satacağı, kiminin hamallık yapacağı, kiminin borcu olduğu mahalle bakkalının çırağı olacağı belirtilmiştir²⁰. Türk mûsikîsi sanatkârlarının yaşadığı radikal değişimler hakkında, dönemin İstanbul Belediye Konservatuarı müdürü Yusuf Ziya (Demircioğlu) Bey'in şu sözleri çok çarpıcıdır: “Eski hattatlara, şalvar diken terzilere acıdık mı? Bunların yapacağı şey, ya kendileri gelip konservatuvara yazılırlar ya da oğullarını veya kızlarını gönderirler.”²¹. Bu açıdan bakıldığında Cumhuriyet dönemi mûsikî değişimlerinin şapka yerine fes takmak kadar basit değişimler olmadığı, olayın sosyolojik ve psikolojik boyutları olduğu görülmektedir.

Türk mûsikîsinin çalgılı yerlerden kaldırılma haberinden sonra mûsikî değişimi rüzgârını devam ettiren bir gelişme daha olmuştur. Dönemin Mûsikî Sanatkârları Cemiyeti umumî kâtibi olan Recep Bey, bu duyuruyu basına şu şekilde yansıtmıştır:

“Alaturka mûsikî müntesipleri, yeni sazlar edinerek açacağımız kurslarda çalışacaklardır. Cemiyetimiz azaları, şimdiye kadar alaturka bilenlerdi. Gerek sanatkârlara gerek hariçten isteyenlere evvelâ garp mûsikîsi nazariyatını öğreteceğiz. Bunun için de Garp tekniğine vâkıf sanatkârlar tarafından dersler verilecektir. Bu derslere devam edenlerin yeni öğrenecekleri teknikle millî nağmeleri birleştirerek yeni eserler vücuda getirmelerini temine çalışacağız. Kurslar ay başında açılacaktır...”²²

Bunun üzerine Türk mûsikîsi sazandeleri yavaş yavaş bu değişime ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. *Akşam Postası* gazetesinin haberine göre neyzen İhsan Bey flüt çalacağını, tanınmış kemençe ustası Aleko Bacanos ise viyolonsel çalmak istediğini söylemiştir²³. Yıllarca emek verdikleri sazlar ve icra ettikleri

¹⁹ *Hakkın Sesi*, “Millî Musikimiz” (12 Kasım 1934), 2.

²⁰ *Haber*, “Alaturkacılarla bir konuşuş” (10 Kasım 1934), 10.

²¹ *Haber*, “İnkılâbımızın esası yıkıp yeniden yapmaktır” (4 Kasım 1934), 7.

²² *Son Posta*, “Eski Alaturkacılar Yakında Derslere Başlayacaklar” (21 Kasım 1934), 2.

²³ *Haber*, “Neyzen flütçü, kemençeci viyolonselci oluyorlar” (22 Kasım 1934), 3.

müzik türünden vazgeçmek zorunda kalan sanatkârların değişime ayak uydurma sürecinde, ustası oldukları enstrümanlara benzer türde bir Batı enstrümanı seçmeleri de dikkat çekici bir detaydır. 4 Aralık 1934 tarihi itibarıyla açılan kursa kayıt yapan talebe sayısı 40, hocaların sayısı da beş olarak duyurulmuştur. Derslerin cüzi ücretlerle verileceği belirtilmiştir²⁴.



Şekil 1. 5 Aralık 1934 Tarihinde Başlayan İlk Dersten Bir Kare

Mösyö Manof tarafından verilen nazariyat dersine piyasanın tanınmış sanatkârlarından Udî Fahri, Udî Cevdet, Kemanî Maksut, Kemeñeci Aleko, Kemanî Necati, Hanende Behice ve Klarinet Ramazan gibi dönemin tanınmış sanatkârları iştirak etmiştir. Sanatkârların dersleri dikkatle dinledikleri ve başladıkları Batı sazları üzerinde her birinden büyük ilerlemeler kat etmeleri beklendiği söylenmektedir²⁵. Türk müsikîsi sanatkârlarının bizzat etkilendiği değişimler, icra ettikleri sazların ülke içindeki piyasasını da etkilemiştir. Türk müsikîsi sazları üreten ve satan müesseselerin artık piyasayı yurt dışında aramaya başladıkları görülmektedir. Bir imalathanenin Suriye'ye 200 kadar ud ve benzeri Türk sazlarını ihraç ettiği yazılmıştır²⁶. Bu sazları üreten lutiyelerin (çalgı yapımcıların) zarurî olarak yapılan bu enstrüman ihracatıyla müsikî değişiminden nasibini aldıkları görülmektedir.

3. Türk Müsikîsi Sanatkârları İçin Verilen İmtihan Kararı

Baş döndürücü değişimlerin yaşandığı 1934-1936 yılları geride kaldıktan sonra Atatürk'ün işaretleriyle 1936 yılında radyolara geri dönen Türk müsikîsi hakkında tartışmalar devam etmektedir. Konservatuvarlarda, mekteplerde, radyolarda kendine esaslı bir yer bulamayan Türk müsikîsi, halkın rağbetini arkasına alarak umumî çalgılı yerlerde varlığını sürdürmektedir²⁷.

²⁴ *Akşam Postası*, "Alaturkacılar alafraanga ders" (4 Aralık 1934), 3.

²⁵ *Milliyet*, "Alaturkacılar alafraanga ders almağa başladılar" (5 Aralık 1934), 1.

²⁶ *Son Posta*, "Alaturka çalgılar harice satılıyor" (26 Mart 1935), 2.

²⁷ Bu konuda Naci Sadullah'ın bir teşbihi dikkat çekmektedir: "Mekteplerden kovulan, konservatuvarlardan atılan ve Ankara radyosuna bir besleme öksüzlüğü ile ancak sığınabilen Türk müsikîsi...". Naci Sadullah, "Musikide Alafraanga ve Alaturka Bahsi", *Tan* (18 Mayıs 1940), 5.

İstanbul Belediyesinin imtihan kararından önce Ankara Radyosunun açtığı imtihanlardan bahsetmek gerekir. 1936 yılında kaldırılan Türk müzikîsi yasağından sonra Cevdet Kozanoğlu yönetiminde örgütlenen ve mesafe kateden Ankara Radyosu, yapılan müzikî yayınlarnı Türk müzikîsine layık bir kalıba, üsluba ve kaliteye kavuşturması; ayrıca eldeki icrakârların ihtiyaca cevap verebilmesi için radyoya alınan sanatkâr adaylarını akademik açıdan zorlu ve belirleyici sınavlardan geçirmişti²⁸. Bu sınavlar hakkında Hakkı Süha Gezgin'in "İmtihan, eğer menfi bir ihtiyacın ortaya çıkardığı bir dava değilse, yapılan işi bir kere daha alkışlamak lazım gelir kanaatindeyim. Çünkü böyle bir hareketi, bir tekâmülün ifadesi gibi kabul etmek gerekir." yorumu göze çarpmaktadır²⁹. Radyodaki bu örgütlü ve akademik ilerleyiş, çalgılı yerlerde çalışan sanatkârları da etkileyecek ve onları ilk defa karşılaştıkları bir imtihan süreci bekleyecektir.

18 Eylül 1941 tarihli bir haberde, İstanbul Belediyesinin tamimi üzerine umumî çalgılı yerlerde profesyonel olarak çalışan sanatkârların imtihana tâbi tutulmaları kararlaştırıldığı belirtilmiştir. *Tan* gazetesindeki habere göre, bu imtihanın 1938 yılında piyasada birçok icrakârın müzikî konusunda emek vermeden düşük seviye bir icra ile "okuyucu" ve "çalgıcı" sıfatıyla sahneye çıkması yüzünden yapılacağı belirtilmiştir³⁰. Bu imtihanın müzikî zevkini tam anlamıyla verecek elemanları temin edeceği gibi sanatkârları da sürekli maruz kaldıkları eleştirilerden kurtaracağı düşüncesi mevcuttur³¹.

İmtihanlar, 20 Eylül 1941 tarihinde Esnaf Cemiyeti binasında gerçekleştirilecek ve bütün müzikî sanatkârları Konservatuvar İcra Komitesi huzurunda imtihan olacaklardır. Talimatnamenin açık olduğu ve hiçbir sanatkârın imtihandan muaf kalamayacağı belirtilmiştir. Bu bilgiye rağmen Konservatuvar Türk Müzikîsi İcra Heyeti üyesi olduğu gerekçesiyle Münir Nurettin, bu imtihandan muaf tutulmuştur³². İmtihani başarıyla verebilenlerin bir vesika ile belgelendirilmesi ise Türk müzikîsinin eğitim boşluğunun olduğu bir dönemde akademik gelişmelerin kırıntılarında biri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca imtihanı muvaffak olamayan hiçbir sanatkârın umumî yerlerde sahne alamayacakları ifade edilmiştir³³. Makalemizin ilerleyen bölümlerinde bahsedeceğimiz dedikodular ve eleştiriler neticesinde İstanbul Belediyesi İktisat Müdürü Saffet Sezen, bu imtihanın sadece sanatkârları sınıflara ayırmak amacıyla yapıldığı, halkın beğenisini kazanmış "büyük sanatkâr"ların, müziğe ve sahne dünyasına yeni adım atan bir "müzikî heveskârı" ile aynı şekilde imtihan edilmemesi gerektiği hususunda ilgililere bir tezkere göndermiştir. Bu tezkereye göre imtihan sonucunda sahneye çıkan sanatkârların sınıflara ayrılacağı ama çalışma ehliyetnamesi verilmesi şeklinde bir uygulamadan vazgeçileceği belirtilmiştir³⁴. Buna karşın takip eden haftalarda imtihan süreci boyunca çıkan haberleri incelediğimiz zaman ehliyetname uygulamasından

²⁸ Aksoy, "Cumhuriyet Döneminde Devlet Radyosunun Türk Musikîsi Üzerindeki Etkileri".

²⁹ Hakkı Süha Gezgin, "Musiki İmtihani", *Vakit* (16 Kasım 1940), 3.

³⁰ *Tan*, "Musiki Sanatkarlarının İmtihani" (3 Ekim 1941), 2.

³¹ Hasan Bedrettin Ülgen, "Musiki sanatkarları nasıl imtihan ediliyor", *Vakit* (20 Eylül 1941), 2.

³² *En Son Dakika*, "Türk musikîsi sanatkârları imtihana tabii tutuluyor" (18 Eylül 1941), 2.

³³ *Vakit*, "Konservatuvarda alaturka musikî de öğretilecek" (19 Eylül 1941), 4.

³⁴ *Tan*, "Musiki İmtihani Dedikoduları" (20 Eylül 1941), 6.

vazgeçilmediği görülmüş, bilakis ikinci bir imtihanın basamağı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır³⁵.

3.1. İmtihan İzlenimleri

İmtihanın ilk günü jüri heyetinin huzuruna gelen sanatkarlar, aynı zamanda gazetecilerin önünde imtihan edilmektedir. İmtihanı kendilerine ayrılan yerden takip eden bazı yazarlar, izlenimlerini zaman zaman gazetelerindeki köşelerinde yansıtmışlardır.

İmtihan jüri heyeti Sadettin Kaynak, Ali Rıza Şengel, Dürrü Turan, Sadi Işıl, Artaki Candan, Selahattin Pınar isimlerinden teşkil edilmiştir. İmtihana hanendelerden Müzeyyen Senar, Hamiyet Yüceses, Suzan Şahin, Muzaffer Güler; sazandelerden ise Zeki Duygulu, Udi Hrant, Kemanî Haydar, Tahsin Karakuş gibi tanınmış sanatkarlar da katılmıştır. İlginç anların yaşandığı imtihanlardan birtakım izlenimler aşağıdaki gibidir.

Jüri heyetinden Dürrü Turan'ın Bayan Harika'ya ağır aksak usulünü tatbik etmesini istediğini ve bunu bir şarkı yardımıyla yapabileceğini söylemiştir. Başka bir sanatkara Eyüplü Ali Rıza herhangi sevdiği bir şarkıyı okumasını ve yanında usul vurmasını istemiştir. Sanatkâr, imtihana hazırlanmadığını ve çalışmak için müsaade istediğini jürinin huzurunda beyan etmiştir. Jüri heyeti ise günümüzde üniversitelerde talebeye tanınan bütünleme sınavı hakkı gibi hazırlanması için sanatkara 15 gün mühlet vermiştir. Kanûni Sadi'nin 62 yaşında olduğu gerekçesiyle çalışma vesikası verileceği ama imtihan edilmeyeceği belirtilmiştir. İlk gün imtihana 20 kişinin katılıp ikisinin ikmale (bütünlemeye) kaldığını, imtihanın iki hafta daha süreceği belirtilmiştir³⁶.

³⁵ “İmtihandan sonra çalışma ruhsatnamesi verilen sanatkarlar için bir kurs daha açılıp yeni bir imtihan daha yapılacağı ve bu ikinci imtihandan sonra sanatkarların üç sınıfa ayrılacağı yazılmıştır. Sanatkârlar, sadece tâbi oldukları sınıf derecelerine denk olan umumî yerlerde sahne alabilecekler.” Bu cümleden sanatkarlarla beraber, umumî yerlerin de sınıflara ayrıldığı görülmektedir. *Tan*, “Müsiki Sanatkârları Sınıflara Ayrılacak” (18 Kasım 1941), 2.

³⁶ Ülgen, “Musiki sanatkarları nasıl imtihan ediliyor”, 2.



Şekil 2. Esnaf Cemiyeti Salonunda Sanatkârlar Jürî Önünde

Udî Hrant, Kirkor, Sahak, Bestekâr Tahsin Karakuş, Cümbüşçü Fahri, Kanunî İsmail, Cümbüşçü Şevket, Kemanî demir Ali'nin sanat yetkinlikleri jüri tarafından tescil edildiği için imtihana lüzum görülmeyen isimler olmuştur. Kanunî Velî isimli sanatkârın imtihan sırasında bayıldığı, Şükran isimli sanatkârın diyez işaretini bir notanın tepesine iliştiirdiği, Udî Semiha'nın notaların Dügâh, Segâh ve Neva gibi perde isimlerini bile sayabildiği anekdotları yaşanan ilginç anlar olarak göze çarpmaktadır. Kemani Aliye ve Udî Enver ise nota öğrenmeleri hususunda jüri heyeti tarafından ihtar edilmiştir³⁷.

Hasan Bedrettin Ülgen, Müzeyyen Senar'ı imtihan esnasında "mektepe sıralarında uzun yıllar çalışmış, öğretmenlerin takdirini kazanmış ve bu takdirin neticesini görececek kendine güvenen bir talebe"ye benzetmiştir. Klâsik bir şarkı okuduktan sonra imtihan jürisinin huzurundan takdirle ayrılan Senar'ın ardından Suzan Şahin ve Muzaffer Güler'in huzura geldiği ve imtihandan "9"ar puan alarak ayrıldıkları belirtilmiştir. Müzeyyen Senar'ın sınavı bittiğinde birkaç saat sonra heyecanının etkisiyle jüri heyetinden Selahaddin Pınar'ı arayıp imtihanı kazanıp kazanmadığını sormuş, aldığı cevap ise "Hem de 10 ve üç yıldızla" şeklinde olmuştur. Hamiyet Yüceses'in hırçın ve asabi görüntüsüne rağmen imtihan heyetinin "bir nihavend dizisi yapınız ve arzaları koyunuz!" sözü üzerine alışkın bir el yatkınlığı ve düzgün çizim yeteneği ile suale cevap verdikten sonra bir şarkı icra ettiği kaydedilmiştir. Selahaddin Pınar'ın "Alaturkanın Paganini"si olarak andığı ve "bütün usulleri bilir, kulağı çok iyi ses alır ama notadan hiç anlamaz" şeklinde yorum getirdiği Haydar Tatlıyay'ın bir keman taksimi yaptığı ve Selahaddin Pınar'ın bu taksim üzerine gözyaşlarını tutamadığı anlatılmıştır³⁸. Ülgen, bu imtihanın, sanatkârların değerlerini ve müzik üzerindeki tevazularını bir kere daha göstermiş

³⁷ Sadı Günel, "İmtihan adı verilen işkence...", *En Son Havadis* (27 Eylül 1941), 3.

³⁸ Günel, "İmtihan adı verilen işkence...", 3.

olduğunu düşünmektedir. 27 Eylül 1941 tarihinde, 30 müzisyenden dördünün ikmale (bütünlemeye) kaldığı ve diğerlerinin başarılı olduğu ifade edilmiştir.

3 Ekim 1941 tarihi itibarıyla 72 kişinin imtihan edildiği haberi paylaşılmıştır. Bu sanatkarlar arasında Mahmure Handan, Piyanist Şefik, Udi Selânikli Abdi, Hafız Yaşar, Hamit Diksés, Tanburî Osman Pehlivan gibi isimlerin yer aldığı ve iki kişinin başarılı olamadığı ifade edilmiştir. Başarılı olamayanlara üç ay ikmal süresi tanınmış ve merakla imtihana girmesi beklenen Safiye Ayla'nın imtihana girmediği aktarılmıştır³⁹. Safiye Ayla'nın imtihana girmeme kararı aldığı ve kendisinin "çalgıcı" sıfatıyla imtihana çağrılması ısrarının devam ettiği takdirde mahkemeye başvurmasının muhtemel olduğu kaleme alınan yazılar arasında göze çarpmaktadır. Safiye Ayla gibi düşünüp hareket eden birçok şöhretli sanatkarın olduğu ve onların da imtihana gelmediği belirtilmiş, ayrıca jüri heyetinin içinde imtihana gelmeyen sanatkarlara hak veren fikirlerin yükseldiği de aktarılmıştır. Selahaddin Pınar bu konuda fikirlerini şöyle aktarmaktadır:

"Ben, Safiye, Müzeyyen, Aleko gibi memlekete şöhret salmış ve beğenilmiş sanatkarların imtihan edilmelerinin aleyhindeyim. Bir sanatkarın sahneye çıkması için en aşağı 15 sene çalışması lazımdır. Sazı üzerinde 15 sene uğraşmış bir adamın da böyle bir imtihana tâbi tutulması doğru değildir."⁴⁰

Jüri heyetinin bu diğerkâm ve müspet yaklaşımından olsa gerek, Safiye Ayla 19 Kasım 1941 tarihinde imtihana girmeyi kabul etmiştir. Safiye Hanım verdiği sınavla müsikiye olan vukufiyetini ortaya koymuş ve kendisinin seçkin bir sanatkar olduğuna dair vesikasını jüri heyetinden almıştır. Safiye Hanım'ın imtihana girmemek için ortaya koyduğu bu direniş, sütlüman geçen bir imtihanla adeta tatlıya bağlanmıştır.

3.2. İmtihan Hakkında Olumlu Eleştiriler

İstanbul Belediyesinin yaptığı bu imtihanın, kamuoyunda çeşitli yankıları olmuştur. Kimi bu imtihana destek veren, kimi de imtihana karşı çıkan cephede yer almaktadır.

Hakkı Süha Gezzin, umumî yerlerde çalıp söylemek hakkının bir "kudret" le⁴¹ alınacağını belirtmiştir. Ona göre, bu kudretin bir imtihanla sınanması ve tasdik edilmesi olağan bir durumdur. Rastgele eline aldığı bir sazın tellerini döve döve bağıratan her adam, kendini "icrakâr" saymamalıdır. İstanbul Belediyesinin buna hakkı olduğundan, liyakatli sanatkarlarla değersizlerin tefrik edilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Sahnede müsiki icra eden birçok sanatkarın kendilerini dinletme iktidarlarından şüphe duyan Gezzin, özellikle kadın şarkıcıların kulaktan ziyade göze hitap ettikleri düşüncesinden, onlara verilen değer in bu zaviyeden biçilmesinden yakınmıştır. İmtihanın "kayıtsız şartsız icra-i sanat" haksızlığını

³⁹ *En Son Dakika*, "Bugün 72 kişi imtihan edildi" (3 Ekim 1941), 1.

⁴⁰ *Tan*, "Musiki Sanatkarlarının İmtihanı", 2.

⁴¹ Kudret kelimesini bu cümlede, icra ettiği sanat ile kamuoyu ve halk nezdinde kabul görme gücü olarak kabul etmekteyiz.

önleyen ilmî bir disiplin filtresi getirdiğinin düşünüldüğü yazıda, imtihandan önce mûsikî hakkında “*ağızdan şarkı öğrenmektir*” şeklinde tanımlayan bir kişinin tahta başında ter dökerek nota çizip usul vurduğunu görmek durumunun, bu ilmî filtrenin faydasının görüldüğü somut bir örnek olarak kabul edilmiştir⁴².

Sanatkârların çoğunun mûsikî emeğinden uzak hareket ettiğini söyleyen Gezgin, hanendeler için kulaktan kapma aynı makam ve şarkıları sürekli tekrar etmekle; sazandeleri ise akort birliğinden yoksun sazlar arasında çeyrek ses farklarının bariz duyulduğu bir şekilde icra etmekle suçlamıştır. Bu tür sanatkârların mevcut halleriyle misalen İtrî'nin “Neva Kâr” bestesinin hakkını vererek icra etmelerini olanaksız görmüştür. Gezgin'e göre sanatkâr, kuruntu ile sanatkâr olamaz ve imtihandan kaçmaz, bilakis imtihanın yapılmasını teklif eder. İmtihan kararını isabetli bulan Hakkı Süha Gezgin bu konuda gurur yapmanın da yersiz olduğunu savunmaktadır⁴³. Hasan Bedrettin Ülgen, Gezgin'in bu noktadaki fikirlerine şu sözleriyle katılmaktadır:

“Mûsikî imtihanı, mûsikî sanatkârının kıymetini takdir ettirmek, sanatını tebarüz ettirmek ve halka bu sanatta ehil olduğunu gösteren en güzel mûsikî hareketlerindedir. Kendilerinin kıymetlerini takdir ettiğimiz sanatkârların ehliyetleri bir kez daha tebarüz ettirilmiş oluyor.”⁴⁴

3.3. İmtihan Hakkında Olumsuz Eleştiriler

Dikkat çeken ilk olumsuz eleştiri, İstanbul Belediyesinin mûsikî konusundaki yetkisi olmuştur. Filanca sanatkârın sınavdan muaf tutulmasını, filancasının sınava girmesine karar vermenin İstanbul Belediyesinin üstüne vazife olup olmadığı sorgulanmıştır. Hatta öyle ki bu imtihan fikrinin kime ait olduğunu sorgulamak için belediye personelinin fikrine danışan Naci Sadullah, bir personelin bu konuda fikri olmadığını söylediği ve “*bir imtihan açmak lüzumunu belki zabıta duymuştur*” cevabını aldığını ifade etmiştir. Sadullah, zabıtaya sorduğunda bu işi belediyenin iktisat müdüriyetinin yapmış olabileceği yanıtını almıştır. İktisat müdüriyeti ise Esnaf Cemiyeti'nden imtihan yapılması hususunda haber geldiğini ama onların da bu kararın öznesini net biçimde işaret edemediğini belirtmiştir⁴⁵. Doğal olarak diğer bir eleştirinin Esnaf Cemiyetine yöneldiği görülmektedir. Bünyesinde bir tiyatro ve konservatuvar barındıran İstanbul Belediyesinden mûsikîyle daha ilgisiz bir görüntüsü olan bir cemiyet söz konusudur. Dolayısıyla imtihan kararı bu cemiyetin üstüne vazife olamaz. Mûsikî sanatına Esnaf Cemiyetinin vaziyet etmesi Türk mûsikîsinin başıboş kalmasından bile acıklı olarak görülmüştür⁴⁶. Ayrıca mûsikî sanatının esnaflıkla ilgisi olmadığı için sınav yeri olarak Esnaf Cemiyetinin salonunun uygun görülmesi de tenkit edilmiştir. Hatta bu “*acayip ve cesurane*” imtihan girişimini engellemek için yüksek makamlara çağrıda bulunulmuştur⁴⁷. Bu imtihanın konservatuvarda yapılması fikri makul iken mûsikî sanatkârlarının

⁴² *En Son Havadis*, “Üç aylık kursun manası ve faydası var mı?” (20 Eylül 1941), 1.

⁴³ Hakkı Süha Gezgin, “Çalgıcıların imtihanı”, *Vakit* (22 Eylül 1941), 3.

⁴⁴ Ülgen, “Musiki Sanatkarlarının İmtihanı”, 6.

⁴⁵ Naci Sadullah, “Sanatkarların imtihan meselesi”, *Tan* (26 Eylül 1941), 2.

⁴⁶ Sadullah, “Sanatkarların imtihan meselesi”, 2.

⁴⁷ Naci Sadullah, “Kim kimi imtihan ediyor?”, *Bugün* (24 Eylül 1941), 6.

fırıncılar, manavlar, garsonlar ve balıkçılar gibi esnaf kabilinden sayılmaları güzel sanatlara mensup kişiler tarafından tepki sebebi olmuştur⁴⁸.

İmtihan kararının kanunî dayanağı olarak belediye zabıta talimatnamesinin bir maddesi⁴⁹ gösterilmiştir. Maddede şu ifade yer almaktadır: “*Tiyatro ve gazino gibi umuma mahsus yerlerde çalgıcılık edenlerin kendi esnaf cemiyetlerine müracaatla ehliyetname almaları iktiza etmektedir.*” Naci Sadullah’a göre bu madde ile ehliyetsiz olan kişilerden sanat ve halkın müsikî zevkini korumak için böyle bir adım atıldığı aşikârdır. Ancak imtihan bu gayeden sıyrılmış ve hakikî sanatkârların gururlarını incitecek bir silah şekline dönüşmüştür. Müzeyyen Senar ve Hamiyet Yüceses gibi isimlerin bir mektep talebesi gibi; bilgisi, yeteneği ve sahnede çalışmaya müsait olup olmamasının sorgulandığı bu sınav, Sadullah tarafından acı ve onur zedeleyici olarak nitelenmiştir. Örneğin; sırf nota bilmediği için Haydar Tatlıyay gibi bir kıymetli sanatkârının “8” notunu alması, Sadullah’a göre “milletin verdiği tam notun bir esnaf masası üzerinde keserle bir pırlanta parçasının parçalanması”na denk bir meseledir. Sanatkârların böyle bir imtihana gitmeyi kabul etmek yerine hukukî yola başvurup bu imtihanı dava etmesi gerektiğini bile düşünmektedir⁵⁰.



Şekil 3. Sadi Günel’in İmtihan Hakkındaki Yorumu

Diğer bir eleştiri imtihanın yapılış usulü için sarfedilmiştir. “Kim kimi imtihan ediyor” başlıklı yazısında Naci Sadullah, jüri heyetini teşkil eden kişilerin imtihana tabi tutulan sanatkârlardan üstünlüğünü hangi kıstasın belirlediğini sorgulamıştır. Ayrıca Sadullah’a göre sanatkârların “mücrimler gibi, polis vasıtasıyla çalyaka ettirilerek mektep talebeleri gibi” imtihana sokulması şık bir hareket değildir⁵¹. Jüri heyetinin çoğunluğunun zaten sahnede çalışan müsikî sanatkârları olduğu ve beraber sahneye çıktıkları arkadaşlarını imtihan etmeleri gibi çarpık bir durum olduğu fikri ortaya atılmıştır. Sadi Günel, yukarıdaki görselde paylaştığımız gibi “işkence” ve “felaket” olarak nitelediği bu imtihanın jüri heyetini kimin imtihan edeceğini soru olarak kamuoyuna yöneltmiştir.

⁴⁸ “Musiki İmtihanı Dedikoduları”, 6.

⁴⁹ Bu maddenin, sanatkârların gelecekte Esnaf Cemiyeti’nde imtihana mecbur tutulmaması için değiştirilmesi karar verilmiş ve bu görev dönemin İstanbul Şehir Meclisi üyesi Refik Ahmet Sevengil ile İstanbul Belediye Konservatuvar müdürü Yusuf Ziya Demircioğlu’na havale edilmiştir. *Tan*, “Safiye dün imtihan edildi” (19 Kasım 1941), 2.

⁵⁰ Naci Sadullah, “Yine sanatkarların imtihanları meselesi”, *Tan* (27 Eylül 1941), 2.

⁵¹ Sadullah, “Kim kimi imtihan ediyor?”, 6.

İmtihani yanlış bulan bazı kişilerin fikirlerinin temelinde sanatçıların halkın sevgisi ve teveccühünü kazanması durumu vardır. Bu sanatçılar ehliyetlerini “belediyeden evvel halktan” almışlardır. Halktan tam not alan bir sanatçı, imtihanla nota yazmadığı gerekçesiyle bu sanattan men mi edilecektir? Refik Halid’e göre, kimi sanatçı vardır ki ilim deryasına girmeden doğuştan gelen yetenekleri ile nice “üstat” diye bilinenlerden daha önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Halid’e göre sanatçıları imtihanla sınıflara ayırmak gereksizdir. Çünkü sanatçılara zaten her akşam sahne aldıkları umumî yerlerde “imtihan” yapılmaktadır. Oradaki ücretin derecesine göre aldığı “sınıf” kendiliğinden belirlenmektedir. Sanatçının aldığı diploma ise sahne aldığı yerin “kasa defteri”dir. Yani bir müessese sahibi ehliyetsiz bir sanatçılara mekânında başka türlü yer vermez. Zira sanatçılara “bir verirse beş kazanması” gerekir⁵².

İsmi tespit edemediğimiz yazar “A. Şarklı”, imtihanın amacının Türk müzikisinin kalitesizleşmesinden kurtarmaksa “hizaya çekileceklerin” halkın tanıdığı muayyen sanatçılardan ziyade meyhane havası yaratan ve gelişigüzel sanatsız icralar ortaya koyan icrakârlar olması gerektiğini savunmuştur. Yani bütün sanatçılar aynı kalitede, aynı felsefede, aynı yetenekte ve aynı duruş içinde değildir. O yüzden imtihanla sınıf farkı gözetilmelidir. Ayrıca A. Şarklı, jüri heyetinin konservatuvar gibi bir sanat kurumundan seçilen profesörlerden oluşması gerektiğini düşünmektedir. Bu standart haricinde dışarıdan jüri seçmenin kültürel bir esası olamaz. Şarklı da halkın vereceği notu, jüri heyetinin vereceği nottan üstün tutarak Refik Halid’e katılmaktadır. Şarklı’ya göre sanat bir diploma işi değildir⁵³.

3.4. İmtihandan Önce Düşünülmesi Gereken Konu: “Türk Müzikisi Mektebi”

Bize göre, sanatın bir diploma işi olmadığı düşüncesinin temelinde 1926’da Dârülelhan’dan Türk müzikisi tedrisatının kaldırılmasıyla tıkanmış olan eğitim kanalı vardır. İmtihanın ilk gününde neşredilen haberde, Naci Sadullah’ın “*alaturka musiki tedrisatımız var mıdır ki, onu fisebilullah yaşatanları ahret sorgusuna çekiyoruz?*” sorusu bunu desteklemektedir⁵⁴. Yine aynı gün başka bir haberde, sınava girecek olan sanatçıların imtihan için genel kanaati sorulduğunda çoğunun Türk müzikisinin mektepsiz ve metotsuz çalışanların elinde hırpalanıp gittiği şeklinde bir cevap verdiği görülmüştür. Sazında ve sesinde rüştünü ispat etmiş sanatçılara bir ehliyetname ile nota okuma kabiliyetinin aşılamayacağını ve bunun için eğitimde sürekliliğin olması gerektiğinin vurgulandığı yazıda, bize göre Türk müzikisinin yaşadığı bütün “anormal” süreçlerin köküne inebilen yorumlar yapılmıştır. İmtihandan önce verilen üç aylık kursun yeterli olmadığı şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Müzikî adi bir boyacılık mıdır ki küpe daldırıp çıkarır gibi, üç aylık bir kurstan sonra -hem de çoklarının yaptığı gibi üçte

⁵² Refik Halid, “Bir salgın daha: İmtihan”, *Tan* (22 Eylül 1941), 1.

⁵³ A. Şarklı, “Müzikînasların imtihanları kadar zaruri yoklamaları”, *Haber* (30 Eylül 1941), 3.

⁵⁴ Sadullah, “Kim kimi imtihan ediyor?”, 6.

birden fazlası takip edilmeden öğrenilsin ve binlerce insanın zevki selimine hitab etmek ehliyeti kazanılsın?”⁵⁵

Osmanlı döneminde kurulan Mehterhane, Enderun, Mevlevî tekkeleri, Dârüelhan ve Dârüttalimi Mûsikî Cemiyeti gibi Türk mûsikîsini eğitim ve kültür bazında yaşatan kurumlardan Türkiye Cumhuriyeti’ne hiçbirisinin aktarılamadığı söylenmiştir. Lağvedilenlerin yerine inşa edilen kurumların ise Türk mûsikîsi açısından çizdiği tablo şu sözlerle betimlenmiştir:

“Bugün, İstanbul Konservatuvarının alaturka şubesiyle Ankara Radyosunun alaturka kolu, ancak neşrettikleri mûsikî havasıyla sanat erbabını imrendirecek şekilde kapalı kapaklar altında kaynayan birer aşure kazanına benzemiyorlar mı?

Netice: Mektepsizlik=Mûsikî Cehaleti”⁵⁶

İmtihan sürecinin eksik ve yanlışlıklarını gözlemleyen, ayrıca “Türk mûsikîsi mektebi” konusunu Maarif Vekaleti’ne iletmek için girişimde bulunan Mûsikî Sanatkârları Cemiyeti İdare Heyeti’nin ⁵⁷ Türk mûsikîsinin ilerlemesi için bir program hazırlayacağı duyurulmuştur. İmtihan sürecini başından sonuna takip eden Naci Sadullah, imtihandan evvel düşünülmesi gereken konunun mektep olması gerektiğini ifade etmiştir. Sadullah, mektepsiz ve teşkilatsız bir şekilde malûm imtihan sürecine giren Türk mûsikîsinin durumunu şu tarihî ifadelerle özetlemektedir:

“Konservatuvarlardan kovulan, tıpkı evladı tarafından inkâr olunan talihsiz bir ana gibi esnaf cemiyetinde merhametli arabacıların himayesine sığınan Türk mûsikîsi, tek kopyası alınmayan ve mütemadiyen aşınan bir plağı andırıyor.”⁵⁸

Sonuç

1941 yılında İstanbul Belediyesinin Türk mûsikîsi sanatkârları için uyguladığı imtihan kapsamında yapılan bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

İmtihan kararına gelinen süreçte Osmanlı’nın son dönemlerinde başlayan Batılılaşma hareketleri; Cumhuriyet döneminde gerçekleşen resmî Türk mûsikîsi eğitim yasağı, radyolarda Türk mûsikîsi yasağı ve umumî çalgılı yerlerde Türk mûsikîsinin yasaklanma arifesine gelmesinde belirleyici rol oynamıştır. Bu gelişmelerin birbirlerini tetikleyici bir özelliği olduğu tespit edilmiştir. Türk mûsikîsi eğitimi boşluğunun icralardaki tavır, disiplin ve kalite bozukluğu gibi kısaca “alaylılık” olarak tanımlanabilecek probleme direkt etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Alaylılık sorununu; “Türk mûsikîsinin özündeki noksanlığa bağlayan”, “sanat kaygısı güdenleri hariç tutarak iktisadî kaygılarla mûsikîyi bozan

⁵⁵ *En Son Havadis*, “Üç aylık kursun manası ve faydası var mı?”, 1.

⁵⁶ *En Son Havadis*, “Üç aylık kursun manası ve faydası var mı?”, 3.

⁵⁷ Bu idare heyeti hakkında “Esnaf cemiyetine kurduğu acayip bir imtihan masası” tabiri kullandığı için jüri heyetinin kastedildiğini düşünmekteyiz.

⁵⁸ Naci Sadullah, “İmtihandan evvel mektep”, *Tan* (5 Ekim 1941), 2.

şahısları sebep gören” ve “bu sorunun eğitimsizlikten dolayı ortaya çıktığı fikrine sahip olan” şeklinde üç ayrı görüş tespit edilmiştir. Bunlardan en isabetlisi bizce üçüncü görüştür.

Türk mûsikîsi eğitimi boşluğunun radyoda Türk mûsikîsi yasağını, radyo yasağının da Türk mûsikîsinin umumî çalgılı yerlerde yasaklanmasına geline süreci tetiklediğini ve bu silsilenin Türk mûsikîsi sanatkarlarının hayatlarını büyük oranda değiştirdiğini ortaya koymuştur. Sanatkarlardan kimisi bu yeni duruma uyum sağlayabilmiş ve Batı mûsikîsi talebesi olmuş; kimisi de gelecek kaygısı hissederek müziği bırakıp hamallık, çıraklık, limon satıcılığı gibi meslekleri tercih edebileceğini ifade etmiştir. Burada not düşmek gerekir ki Cumhuriyet dönemi mûsikî değişimleri, sadece mûsikî konusundaki değişimlerden ibaret olmayıp Türkiye’deki müzik çevrelerinde sosyolojik değişimlere de sebep olmuştur.

İstanbul Belediyesi tarafından uygulanan imtihanın Türk mûsikîsi ve sanatkarları için pek çok farklı sonuçları ortaya çıkmıştır. İmtihan kararının resmî ve fiilî olmak üzere iki ayrı sebebi vardır. Resmî sebebi, belediye zabıta talimatnamesinin bir fıkrasıdır. Fiilî sebebi ise umumî çalgılı yerlerde çalışan sanatkarları müzik bilgileri ve liyakatlerine göre belirlemektir. Ancak bu imtihanın yapılış usulünde çeşitli problemler vardır. Bize göre İstanbul Belediyesi, Türk mûsikîsinin -tam teşekküllü olmasa da- dönemindeki yegâne resmî eğitim kurumu olduğu için belediyenin bu imtihanı düzenlemesi doğru bir adımdır. Ancak imtihanın belediyenin bünyesinde yer alan “Konservatuvar” tarafından organize edilmesi, daha isabetli bir karar olarak kabul edilebilir. Çünkü imtihan haberinin Esnaf Cemiyeti’nden gelmesi ve imtihanın cemiyet binasında yapılması bu imtihanın ilmî itibarını düşürmüştür. Bu gelişmeler aynı zamanda sanatkarları esnaflarla aynı kefeğe koydukları imajını vermektedir. “Mûsikî esnaflığı” kavramı eleştirilirken bu iki kavramın bir araya gelmesi ironik bir durumdur.

İmtihan adının “işkence”, “felaket”, “salgın” gibi ifadelerle anılması dönemin Türk mûsikîsi camiasının ortaya atılan bu “ilmî meşakkate” hazır olmadığını göstermektedir. Bu durum, ülkedeki Türk mûsikîsi eğitim boşluğunun mûsikî dünyasını ilmî kaidelerden uzaklaştırdığını ve halkın gösterdiği teveccühün yapılan sanatın kalitesi ne olursa olsun ilmî kaidelerden üstün tutulabileceğini göstermektedir. Ayrıca jüri heyetinin akademik esaslara bağlanmadan teşkil edilmesi, sahnede yan yana çalışan sanatkarların bir kısmının “imtihanı uygulayan”, diğer kısmının “imtihan uygulanan” pozisyonunda olması bu sefer jüriyi kimin imtihan edeceği sorusunu -doğal olarak- akıllara getirmiştir.

Aslında varmak istediğimiz nokta, imtihandan evvel düşünülmesi gereken konunun o dönem için Türk mûsikîsi ve eğitimini devletin himaye etmesi gerekliliğidir. Dönemin harareti “alaturka-alafranga mûsikî tartışmaları”nın gölgesinde kalan bu mesele, imtihanın sebebini, yapılış sürecini ve sonuçlarını topyekûn onarabilecek bir potansiyelindedir. Örneğin; o dönemlerde resmî bir Türk mûsikîsi mektebi kurulmuş olsaydı, buradan yetişecek sanatkarların aldıkları disiplinli eğitim sayesinde memleketin her yerinde Türk mûsikîsinin teorik-pratik boşluğunu doldurabilecek vaziyette olmuş olabilecekleri aşikârdır. Resmî mektep aracılığıyla uygulanacak olan çok daha ileri seviyedeki imtihanlar, daha tedarik aşamasında talebelerin karşısına çıkacağı için dönemin Türk mûsikîsi icrakarlarının ortaya koyduğu sanat da -aldıkları eğitim neticesinde- tartışılır olmaktan çıkacaktır.

Bu açıdan yapılan bir yanlışın aslında diğer yanlışları doğurduğu ve nihayet 1941 yılındaki imtihan sürecine gelindiği görülmektedir.

Kaynakça

Aksoy, Bülent. “Cumhuriyet Döneminde Devlet Radyosunun Türk Musikisi Üzerindeki Etkileri”, <https://www.altayli.net/cumhuriyet-doneminde-devlet-radyosunun-turk-musikisi-uzerindeki-etkileri.html>, (Erişim 5 Aralık 2020).

Akşam Postası. “Alaturkacılara alafranga ders” (4 Aralık 1934), 3, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE>

Bedi, Halit. “Milli Musikimiz”. *Türk Dili* (13 Kasım 1934), 4, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/turkdili//turkdili_1934/turkdili_1934_ikincitesrin_/turkdili_1934_ikincitesrin_13_.pdf.

Cahit, Burhan. “Alaturka musiki”. *Son Posta* (14 Mart 1938), 3, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/son%20posta/son%20posta_1938/son%20posta_1938_mart_/son%20posta_1938_mart_14_.pdf.

Canver, Cevdet Mithat. *Türkiye’de 1934-1936 Yılları Arasında, Ankara ve İstanbul Radyoları’ndan Geleneksel Türk (Alaturka) Musikisi’nin Yayınlarının Yasaklanması ve Türk Toplumunu Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Başkent Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Cumhuriyet. “Çalgılı yerlerden de eski musiki kaldırılacak” (8 Kasım 1934), 1, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/cumhuriyet//cumhuriyet_1934/cumhuriyet_1934_tesrinisani_/cumhuriyet_1934_tesrinisani_8_.pdf

Çorlu, Aziz. “Garp Musikisinin Hararetili Müdafii”. *Haber* (21 Ocak 1936), 6, [http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber\(aksam%20postasi\)/haber\(aksam%20postasi\)_1936/haber_1936_sonkanun_/haber_1936_sonkanun_21_.pdf](http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber(aksam%20postasi)/haber(aksam%20postasi)_1936/haber_1936_sonkanun_/haber_1936_sonkanun_21_.pdf).

Deniz, Ünsal. “Müsikinin ‘Yeni Ses’i: Alaturka Müsikinin Kaldırılması Doğru mudur? Değil midir?” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/59 (Ekim 2018), 492.

Dinç, Sema. “Mehmet Tıraşçı, ‘Türk Müsiki Nazariyat Tarihi’, (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2017)”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/33 (30 Haziran 2018), 358-363. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititilahiyat/444803>

En Son Dakika. “Bugün 72 kişi imtihan edildi” (3 Ekim 1941), 1, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/en%20son%20dakika/en%20son%20dakika_1941/enson%20dakika_1941_birincitesrin_/enson%20dakika_1941_birincitesrin_3_.pdf.

En Son Dakika. “Türk musikisi sanatçıları imtihana tabii tutuluyor” (18 Eylül 1941), 1,2, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/en%20son%20dakika/en%20son%20dakika_1941/enson%20dakika_1941_eylul_/enson%20dakika_1941_eylul_18_.pdf.

En Son Havadis. “Üç aylık kursun manası ve faydası var mı?” (20 Eylül 1941), 1,3, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/en%20son%20havadis/en%20son%20havadis_1941/en%20son%20havadis_1941_eylul_/en%20son%20havadis_1941_eylul_20_.pdf.

Gezgin, Hakkı Süha. “Çalgıcıların imtihanı”. *Vakit* (22 Eylül 1941), 3, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/vakit/vakit_1941/vakit_1941_eylul_/vakit_1941_eylul_22_.pdf.

Gezgin, Hakkı Süha. “Musiki imtihanı”. *Vakit* (16 Kasım 1940), 3, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/vakit/vakit_1940/vakit_1940_ikincitesrin_/vakit_1940_ikincitesrin_16_.pdf.

Günel, Sadi. “İmtihan adı verilen işkence...” *En Son Havadis* (27 Eylül 1941), 1,3, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/en%20son%20havadis/en%20son%20havadis_1941/en%20son%20havadis_1941_eylul_/en%20son%20havadis_1941_eylul_27_.pdf

Haber. “Alaturkacılarla bir konuşuş” (10 Kasım 1934), 1,10, [http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber\(aksam%20postasi\)/haber\(aksam%20postasi\)_1934/haber_1934_ikincitesrin_/haber_1934_ikincitesrin_10_.pdf](http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber(aksam%20postasi)/haber(aksam%20postasi)_1934/haber_1934_ikincitesrin_/haber_1934_ikincitesrin_10_.pdf)

Haber. “İnkılâbımızın esasını yıkıp yeniden yapmaktır” (4 Kasım 1934), 1,7, [http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber\(aksam%20postasi\)/haber\(aksam%20postasi\)_1934/haber_1934_ikincitesrin_/haber_1934_ikincitesrin_4_.pdf](http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber(aksam%20postasi)/haber(aksam%20postasi)_1934/haber_1934_ikincitesrin_/haber_1934_ikincitesrin_4_.pdf).

Haber. “Neyzen flütçü, kemençeci viyolonselci oluyorlar” (22 Kasım 1934), 3, [http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber\(aksam%20postasi\)/haber\(aksam%20postasi\)_1934/haber_1934_ikincitesrin_/haber_1934_ikincitesrin_22_.pdf](http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber(aksam%20postasi)/haber(aksam%20postasi)_1934/haber_1934_ikincitesrin_/haber_1934_ikincitesrin_22_.pdf).

Haber. “Radyolar alaturka musikiyi kesti” (2 Kasım 1934), 1,7, [http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber\(aksam%20postasi\)/haber\(aksam%20postasi\)_1934/haber_1934_ikincitesrin_/haber_1934_ikincitesrin_2_.pdf](http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber(aksam%20postasi)/haber(aksam%20postasi)_1934/haber_1934_ikincitesrin_/haber_1934_ikincitesrin_2_.pdf).

Hakkın Sesi. “Milli Musikimiz” (12 Kasım 1934), 2.

Halid, Refik. “Bir salgın daha: İmtihan”. *Tan* (22 Eylül 1941), 1, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/tan//tan_1941/tan_1941_eylul_/tan_1941_eylul_22_.pdf.

Kaptan, Volkan - Kaptan, Merve Nur. “Cumhuriyet Dönemi ve Öncesi Batılılaşma Hareketlerinin Türk Müziğine Etkileri”. *Idil Journal of Art and Language* 8/58 (30 Haziran 2019). <https://doi.org/10.7816/idil-08-58-12>

Kaynak, Sadettin. “İçkili yerler alaturka musikiyi öldürüyor mu?” *Son Posta* (8 Eylül 1937), 6,10, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/son%20posta/son%20posta_1937/son%20posta_1937_eylul_/son%20posta_1937_eylul_8_.pdf.

Milliyet. “Alaturkacılar alafranga ders almağa başladılar” (5 Aralık 1934), 1, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/milliyet//milliyet_1934/milliyet_1934_kanunuevvel_/milliyet_1934_kanunuevvel_5_.pdf.

S., N. “Sanatkarla musiki esnafını ayırmak lazım”. *Son Posta* (1 Nisan 1937), 7,13, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/son%20posta/son%20posta_1937/son%20posta_1937_nisan_/son%20posta_1937_nisan_1_.pdf.

Sadullah, Naci. “İmtihandan evvel mektep”. *Tan* (5 Ekim 1941), 2, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/tan//tan_1941/tan_1941_ilktesrin_/tan_1941_ilktesrin_5_.pdf

Sadullah, Naci. “Kim kimi imtihan ediyor?” *Bugün* (24 Eylül 1941), 3, [http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/bugun\(siyasi,iktisadi,ictimai,gundelik%20gazete\)/bugun\(siyasi,iktisadi,ictimai,gundelik%20gazete\)_1941/bug%C3%BCn_1941_eylul_/bug%C3%BCn_1941_eylul_24_.pdf](http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/bugun(siyasi,iktisadi,ictimai,gundelik%20gazete)/bugun(siyasi,iktisadi,ictimai,gundelik%20gazete)_1941/bug%C3%BCn_1941_eylul_/bug%C3%BCn_1941_eylul_24_.pdf).

Sadullah, Naci. “Musikide Alafranga ve Alaturka Bahsi”. *Tan* (18 Mayıs 1940), 5, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/tan//tan_1940/tan_1940_mayis_/tan_1940_mayis_18_.pdf.

Sadullah, Naci. “Sanatkarların imtihan meselesi”. *Tan* (26 Eylül 1941), 2, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/tan//tan_1941/tan_1941_eylul_/tan_1941_eylul_26_.pdf.

Sadullah, Naci. “Yine sanatkarların imtihanları meselesi”. *Tan* (27 Eylül 1941), 2, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/tan//tan_1941/tan_1941_eylul_/tan_1941_eylul_27_.pdf.

Safa, Peyami. “Mısır Radyosu”. *Cumhuriyet* (6 Ağustos 1936), 3, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/cumhuriyet//cumhuriyet_1936/cumhuriyet_1936_agustos_/cumhuriyet_1936_agustos_6_.pdf.

Safa, Peyami. “Musikimiz hangi yola girmeli? (Rauf Yekta Bey)”. *Cumhuriyet* (11 Aralık 1932), 1,6, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/cumhuriyet//cumhuriyet_1932/cumhuriyet_1932_kanunuevvel_/cumhuriyet_1932_kanunuevvel_11_.pdf.

Son Posta. “Alaturka çalgılar harice satılıyor” (26 Mart 1935), 2, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/son%20posta/son%20posta_1935/son%20posta_1935_mart_/son%20posta_1935_mart_26_.pdf.

Son Posta. “Eski Alaturkacılar Yakında Derslere Başlayacaklar” (21 Kasım 1934), 2, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/son%20posta/son%20posta_1934/son%20posta_1934_tesrinisani_/son%20posta_1934_tesrinisani_21_.pdf.

Son Posta. “Musiki İşine Dair Yine Birkaç Söz” (10 Kasım 1934), 3, http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/son%20posta/son%20posta_1934/son%20posta_1934_tesrinisani_/son%20posta_1934_tesrinisani_10_.pdf.

Şarklı, A. “Musikişinasların imtihanları kadar zaruri yoklamaları”. *Haber* (30 Eylül 1941), 3,5,
[http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber\(aksam%20postasi\)/haber\(aksam%20postasi\)_1941/haber_1941_eylul_/haber_1941_eylul_30_.pdf](http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/haber(aksam%20postasi)/haber(aksam%20postasi)_1941/haber_1941_eylul_/haber_1941_eylul_30_.pdf)

Tan. “Musiki Sanatkarlarının İmtihani” (3 Ekim 1941), 2,
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/tan//tan_1941/tan_1941_ilktesrin_/tan_1941_ilktesrin_3_.pdf.

Uşşakizade, Halit Ziya. “Alaturka-Alafranga”. *Cumhuriyet* (21 Eylül 1932), 3,
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/cumhuriyet//cumhuriyet_1932/cumhuriyet_1932_eylul_/cumhuriyet_1932_eylul_21_.pdf.

Ülgen, Hasan Bedrettin. “Musiki sanatkarları nasıl imtihan ediliyor”. *Vakit* (20 Eylül 1941), 2,
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/vakit/vakit_1941/vakit_1941_eylul_/vakit_1941_eylul_20_.pdf.

Vakit. “Alaturka, alafranga ve armoni meseleleri” (14 Temmuz 1933), 7,8,
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/vakit/vakit_1933/vakit_1933_temmuz_/vakit_1933_temmuz_14_.pdf.

Vakit. “Konservatuvarda alaturka musiki de öğretilecek” (19 Eylül 1941), 1,4,
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/vakit/vakit_1941/vakit_1941_eylul_/vakit_1941_eylul_19_.pdf.

“İstanbul Üniversitesi | Devlet Konservatuvarı”. Erişim 19 Aralık 2020.
<https://konservatuvar.istanbul.edu.tr/tr/content/konservatuvarimiz/tarihce>